

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LASTEN KOKEMUKSIA

OMAOHJAAJUDESTA

LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Irene Sorvali

Opinnäytetyö

Toukokuu 2018

Sosiaaliala

Sosiaalipedagogiikka

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomi
Sosiaalipedagogiikka

IRENE SORVALI:

Lasten kokemuksia omaohjaajuudesta lastensuojelulaitoksessa

Opinnäytetyö 39 sivua
Toukokuu 2018

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, kuinka huostaanotettu lapsi kokee omaohjaajuuden lastensuojeluyksikössä ja kuinka omaohjaajuutta tulisi kehittää. Tavoitteena oli tuoda omaohjaajuuden merkitys työyhteisön tietoisuuteen ja pohtia omaohjaajuutta yhtenä työmenetelmänä.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena haastatteleamalla kahta lastenkotiin sijoitettua lasta. Tutkimuskysymyksinä esitettiin seuraavat: miten omaohjaajuus näkyy lastenkodin arjessa, millaisia kokemuksia lapsilla on omaohjaajuudesta ja miten sitä voisi kehittää. Aineiston käsittelyssä käytettiin sisällönanalyysimenetelmää.

Opinnäytetyön tulosten mukaan omaohjaajuus koetaan erittäin tärkeänä. Omaohjaajalla on kokonaisvaltainen vastuu sijoitetusta lapsesta. Luottamuksellinen suhde lapsen ja aikuisen välillä nousi vahvasti esiin haastatteluissa. Omaohjaajalta odotetaan kykyä käsitellä erilaisia tunteita ja sanallistaa niitä lapsen kanssa. Tulosten perusteella omaohjaajuudessa lapsen yksilöllinen huomiointi ja yhdessä vietetty aika korostuivat. Lapset kokivat kahdenkeskisen omaohjaajan ajan olleen riittävää.

Johtopäätöksiä on tarkasteltu yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilta. Yksilön tasolla omaohjaajuuden on todettu tukevan lapsen kuulemisen ja huomioimisen merkitystä. Yhteisön tasolla lapset ymmärtävät omaohjaajuuden olevan osa lastensuojeluyksikön arkea. Onnistunut omaohjaajuussuhde voi korjata kiintymyssuhdehäiriötä ja auttaa lasta kasvamaan sekä ehkäistä tulevaisuudessa yhteiskunnasta syrjäytymistä.

Asiasanat: Omaohjaajuus, kiintymyssuhde, lastensuojelu

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

IRENE SORVALI:

Children's Experiences of Personal Counselling in a Child Protection Unit

Bachelor's thesis 39 pages

May 2018

The purpose of this study was to gather information how a custody child experiences personal counselling in a child protection unit and what ways personal counselling should be developed. The aim was also to explore the personal counselling as one of the work methods.

The study was qualitative in nature and the data were collected through interviews. Two children, who lived in a child protection unit, were interviewed. The data were analyzed using content analysis.

The respondents stated that the personal counselling was very much appreciated. According to respondents it was important that a personal counsellor had a comprehensive responsibility of a child and there was a trust-relationship between the child and the personal counsellor. According to interviewees, children's personal needs were considered well, and a personal counsellor had enough time for them.

The conclusions have been analyzed considering personal, children protection unit and sociality aspects. The study found that children different needs were considered well when the personal counselling is used, and a child understands that the personal counselling is a normal way working in a children welfare center. A successful personal counselling can help with disturbed attachment relationships and therefore, it can prevent social exclusion.

Key words: personal counselling, attachment relationship, child protection

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	6
	2.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimusympäristö.....	6
	2.2 Laadullinen tutkimus ja tutkimuskysymykset	7
	2.3 Aineiston keruu.....	8
	2.4 Aineiston analyysi.....	11
	2.5 Luotettavuus ja eettisyys.....	12
3	LASTENSUOJELU	14
	3.1 Lastensuojelulaki lastensuojelutyön lähtökohtana.....	14
	3.2 Avohuollon toimenpiteet ja huostaanotto	16
	3.3 Kiireellinen sijoitus ja lastenkodin arkea.....	17
	3.4 Jälkihuolto.....	19
	3.5 Asiakaslähtöisyys.....	20
4	OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELULAITOKSESSA	22
	4.1 Omaohjaajuus ja sen näkyminen arjessa	22
	4.2 Terapeuttinen orientaatio laitostyössä	24
	4.3 Kiintymyssuhdeteoria	25
	4.4 Kiintymyssuhdemallit.....	26
5	LASTEN KOKEMUKSIA OMAOHJAAJUUDESTA	28
	5.1 Omaohjaajuus lastenkodin arjessa	28
	5.2 Omaohjaajuuden kokeminen lastenkodin arjessa	29
	5.3 Omaohjaajuuden kehittäminen	32
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
7	POHDINTA.....	36
8	LÄHTEET	38

1 JOHDANTO

Lastensuojelun laitossijoitus on voimakas yhteiskunnallinen puuttuminen henkilökohtaisen elämän, vanhemmuussuhteiden ja perhesuhteiden määrittelyyn. Se tarkoittaa lapselle tai nuorelle monia uusia ihmissuhteita sekä kasvamista yhteisössä, johon hän ei ole syntynyt. Lasten omaksi elämäntarinaksi tulevat omat perhetaustat ja yhteiskunnalliset interventiot. Lapset voivat olla vailla tukea ja joskus myös keskellä vastakkaisia näkemyksiä ja tarinoita. (Eronen 2012, 13.) Lapsi voi olla hyvin yksinään ja yksinäinen tullessaan huostaan otetuksi ja sijoitetuksi lastenkotiin. Sijoituksen alussa lapselle nimitetään omaohjaaja tai omaohjaajapari. Opinnäytetyössäni halusin tutkia lapsen kokemusta omaohjaajuudesta.

Tutkimukseni oli laadullinen tutkimus, jossa haastattelin kahta tällä hetkellä jo aikuisikäistä henkilöä, jotka olivat olleet sijoitettuna Pirkanmaalaisiin lastenkoteihin. Tavoitteenani oli saada selville heidän kokemuksensa omaohjaajuudesta, sen sisällöstä ja mahdollisista kehittämisehdotuksista. Molemmat haastateltavat kokivat omaohjaajuuden olleen hyvä ja heitä tukeva työmenetelmä. Omaohjaajan tulee toimia tarvittaessa lapsen puolestapuhujana ja tietoisesti pyrkiä luomaan luottamuksellinen ja vuorovaikutuksellinen suhde lapsen kanssa. Ammattitaitoisen ja työhönsä sitoutuneen omaohjaaja pitää kyetä auttamaan lasta psykososiaalisen ja tunne-elämän haastavissa elämäntilanteissa.

Haastateltavat osasivat kuvata omaohjaajan arkipäiväisiä työtehtäviä sekä eri verkostoihin ja palavereihin liittyviä seikkoja. Omaohjaajan tulee huomioida lapsi yksilöllisesti ja viettää kahdenkeskeistä aikaa hänen kanssaan. Omaohjaaja voi toimia linkkinä lapsen läheisverkostoon sekä olla yhteistyössä eri viranomaisten kanssa. Työyhteisössä omaohjaajan työtehtävät tulee olla selkeät ja omaohjaajan tulee tarkastella oman työnsä sisältöä kriittisesti.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimusympäristö

Tutkimuksen taustalla voi olla monenlaisia tarpeita ja lähtökohtia. Käytännön elämä, vaikka jonkin organisaation toiminnassa kohtaavat kysymykset tai yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin tulevat aiheet voivat olla pohjana tutkimuksen liikkeellelähdölle. Esille voi nousta erilaisia ongelmia tai tiedon tarpeita, joita varten tutkimustietoa tarvitaan. Aiheen pohjana voi olla myös aiempi tutkimus tai jonkin kysymys, joka on syntynyt teoreettisen keskustelun pohjalta. (Ronkainen ym. 2011, 32.)

Olen työskennellyt noin 27 vuotta lastensuojelun laitousyksikössä eli lastenkodissa, koko työhistoriani ajan omaohjaajuus on ollut olennainen osa työnkuvaani. Tässä tutkimuksessa tarkastelen omaohjaajuutta lasten kokemusten kautta sekä hiukan laajemmin. Jollakin lastenkodissa työskentelevällä aikuisella tulee olla päävastuu huostaanotetun lapsen asioiden hoidosta ja kasvatuksen tukemisesta. Omaohjaajan pitää panostaa tietoisesti luottamuksellisen suhteen syntymiseen ja sen ylläpitämiseen. Hyvän, tukevan ja avoimeen dialogiin perustuvan suhteen kautta lapsella on mahdollisuus kasvuun ja voimaantumiseen. Luottamuksellisen ja turvallisen omaohjaajasuhteen eteen tulee panostaa sekä yksilö- että työyhteisötasolla.

Omaohjaajuus on ollut minulle olennainen osa työnkuvaani toimiessani ohjaajana lastensuojelun laitousyksikössä, siksi valitsin omaohjaajuuden opinnäytetyöni aiheeksi. Lastensuojelulapsille omaohjaaja voi tarjota korvaavia kokemuksia, lapset ovat usein traumatisoituneita, joten turvallisen, saman/pysyvän, tutun aikuisen läsnäolo ja turva voi auttaa lasta kasvamaan ja eheytyään. Joidenkin lasten kanssa omaohjaajasuhteesta voi tulla hyvin tiivis, mutta toisten kanssa se voi jäädä enemmän arjessa toimimisen ja käytännön asioiden hoitamiseen tasolle. Tutkimuskysymysten avulla halusin selvittää, kuinka omaohjaajuus toimii ja kuinka lapsi tai nuori sen kokee. Ihmisten väliset suhteet ovat ainutlaatuisia, toisten kanssa löytyy yhteys helposti ja luontevasti, toisten kanssa luontevaa ja luottamuksellista suhdetta ei synny pidemmälläkään aikavälillä. Opinnäytetyössäni halusin saada selville, miten omaohjaajuussuhde oli koettu ja millainen se oli sisällöltään.

2.2 Laadullinen tutkimus ja tutkimuskysymykset

Merkitysten keskeisyys on lähtökohta-ajatuksena lähes kaikissa laadullisissa tutkimussuuntauksissa, joskus voidaan tutkia korostetusti merkityksiä. Tällöin ihmisten toiminnan ajatellaan olevan merkitysvälitteistä, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti mielekästä. Todellisuuden kohtaaminen ei ole ns. paljasta vaan erilaisten merkityksellistävien käytäntöjen osa. Ihmisen kokemus elämismaailmastaan, havainnot ja toiminnat korostuvat laadullisessa tutkimuksessa. Havaintojen, kokemusten ja toiminnan kautta korostuu myös suhde aikaan, paikkaan ja erilaisiin tilanteisiin. Kokemusta voidaan eri suuntauksissa teoretisoida eri tavoin. Laadullinen tutkimus on usein korosteellisen joustava tutkimuskäytäntö verrattuna esimerkiksi määrälliseen tutkimukseen. Laadullisessa tutkimuksessa voi korostua tutkimusprosessi, ja tutkimusongelmat asetetaan väljiksi, sillä tutkimusongelmien ja –kysymysten vakiintuminen voi olla osa tuloksia. Tutkimustulokset laadullisessa tutkimuksessa ymmärretään perustuvan mahdollisesti jo moneen kertaan tutkituun tutkimustietoon. Aineisto on yleensä tekstiksi purettua materiaalia, joka sinällään on jo monitulkintaista, joten analyysin eteneminen ja päättely edellyttää tulkintaa, jonka varaan taas seuraava tulkinta rakentuu. Kyseisen tutkimusmenetelmän tieteenfilosofisissa perusteluissa korostetaan kokonaisvaltaisuutta eli ihminen katsotaan kokonaisuutena, osana elämismaailmaa sekä todellisuutta. (Ronkainen ym. 2011, 81–83.)

Laadullista tutkimusta on hyvin monenlaista, esimerkkinä voidaan mainita narratiivinen, elämänkerrallinen tutkimus, diskurssianalyysi, retorinen tutkimus, fenomenografia ja etnografinen tutkimus (Ronkainen ym. 2011, 91.). Laadullisen tutkimuksen lähtökohdista on asioista esitetyt kysymykset ja tulkinnat, joita asetetaan valitusta näkökulmasta ja sillä ymmärryksellä, joka ihmisellä on asiasta. Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää, ja pyrkimyksenä on kohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen. Arvolähtökohdat korostuvat tässä tutkimusmuodossa, arvot vaikuttavat siihen, miten ymmärrämme tutkittuja ilmiöitä. Tutkija ja hänen tietämyksensä ovat toisiinsa jotenkin kietoutuneita, joten objektiivisuuden saavuttaminen perinteissä mielessä on melko mahdotonta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tosiasioiden löytäminen tai niiden paljastaminen, ei niinkään olemassa olevien totuusväittämien todentaminen. Tutkimukselle ominaista on kokonaisvaltaisuus tiedon hankinnassa, tutkijan havainnot ja tutkittavien kanssa käydyt keskustelut, joita pidetään pääasiallisena ja luotettavana aineistona. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 161.)

Opinnäytetyössäni halusin selvittää lasten kokemuksia omaohjaajuudesta ja sen tuomista hyödyistä. En etsinyt niinkään yleistettäviä tuloksia, vaan halusin tietää yksilöllisempiä ja syvällisempiä kokemuksia. Halusin nostaa esiin lasten omia kokemuksia omaohjaajuudesta, tosin ensimmäinen haastateltava oli melko suppeasanainen ja haastattelu jäi toivomaani lyhyemmäksi ja pintapuolisemmaksi. Toinen haastatelluista kertoi kokemuksistaan ja näkemyksistään huomattavasti monisanaisemmin ja hän on nykyisen hoitolan työnsäkin kautta pohtinut ja analysoinut omaohjaajasuhdetta. Laadullisessa tutkimuksessani omaohjaajuuden merkityksellisyys korostui, etenkin toisen haastatellun kohdalla. Huostaanotetun lapsen elämäntilannetta tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti, ottaen huomioon hänen elämänsänsä sekä perhetaustansa ja läheisverkostonsa. Tutkimuskysymysten avulla halusin tietoa lapsen ja omaohjaajasuhteen kokemisesta ja sen merkityksestä.

Arkisessa, jokapäiväisessä elämässä koemme monet asiat ja ilmiöt itsestään selvinä, ja ajatustottumuksemme ohjaavat meitä. Tutkimuskohteen ollessa ihminen, on ontologisen erittelyn tukena ihmiskäsitys. Käytännöllinen ja työelämän sovelluksiin tähtäävä tutkimus perustuu moniin piileviin oletuksiin, nämä oletukset koskevat ihmistä, maailmaa ja tiedonhankintaa, ja nämä oletukset eivät aina ole tietoisia. (Hirsjärvi ym. 2014, 129–130.) Tutkimuskysymysteni avulla halusin selvittää lastenkodissa asuneen lapsen kokemuksia omaohjaajuudesta ja halusin tietoa, jonka avulla voin reflektoida omaa työtäni ja työtappaa sekä mahdollisesti kehittää sitä. Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössäni oli kolme:

- Miten omaohjaajuus näkyy lastenkodin arjessa?
- Millaisia kokemuksia lapsilla on omaohjaajuudesta?
- Miten omaohjaajuutta tulisi kehittää?

2.3 Aineiston keruu

Tämä tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen. Aineistonhankintamenetelmänä tutkimuksessa on käytetty haastattelua, tilaa on annettu haastateltavien omille näkemyksille ja henkilökohtaisille kokemuksille. Tavoitteena on saada tietoa lastenkotiarjessa koetusta omaohjaajuussuhteesta.

Objektiivisuus, perusteltavuus ja kommunikoitavuus ovat yleisesti hyväksytyjä kriteereitä, joiden kautta toteutuu tieteellinen tutkimus. Objektiivisuus on erittäin kiistelty tieteelliseen tutkimuksen määre. Perusteltavuus koostuu tutkimuksen lähtökohtien perusteltavuudesta, systemaattisten tutkimusmenetelmien käytöstä, väitteiden argumentoinnista ja yleensäkin kaikkien tutkimuksellisten valintojen perustelemisesta. Ihmistieteisiin oman haasteensa tuo arvovapaus, neutraalius sekä riippumattomuus. Tutkimuksen kohteet ovat usein sosiaalisesti merkityksellisiä ilmiöitä, ja nämä ilmiöt taasen sisältävät arvolatauksia. Nykyään objektiivisuus voi pitää sisällään henkilökohtaisista ja tietoisista intresseistä irrottautumisen ja tietoisuuden siitä, että tutkimus tavoittaa tarkastelun alla olevasta ilmiöstä vain osan, ja senkin spesiaalista näkökulmasta katsottuna. Objektiivisuus ja perusteltavuus mahdollistavat kommunikoitavuuden. Tämä tarkoittaa tutkimustulosten julkituloa ja tutkijan velvollisuutta kertoa tutkimuksesta sekä sen tuloksista, ja asettaa ne julkisesti arvioitavaksi, niin tutkimuksen aikana kuin sen jälkeenkin. (Ronkainen ym. 2011, 11–12.)

Haastattelut jaetaan määrän mukaan eli ne ovat joko yksilö, pari- tai ryhmähaastatteluja. Yksilöhaastattelu voi olla tyypiltään ja toteutumistavaltaan teemahaastattelu, vapaamuotoinen (tarinallinen, muisteleva tai keskustelullinen) tai strukturoitu kysymysvastaushaastattelu. Ryhmähaastattelut jaetaan sen mukaan, onko kyseessä ryhmä toistensa tuntevista jäsenistä vai onko ryhmä koottu haastattelua varten. Haastattelutekniikat ovat erilaisia, haastatteluun vaikuttaa pyrkimyksen sisältö, millaiseen suhteeseen ja puhetapaan haastateltavien kanssa pyritään. Aloittelevan tutkijan menetelmä ei ole syvähaastattelu, sillä se edellyttää useampia tapaamisia, luottamuksellista suhdetta sekä emotionaalisuutta haastattelijalta. Etnografisessa kenttätutkimuksessa osana oleva haastattelu hyödyntää kentällä olon mahdollistamia erilaisia rooleja ja suhteita. (Ronkainen ym. 2011, 116.)

Tutkimuksessani haastattelen yksilöhaastatteluna kahta nuorta aikuista, jotka ovat olleet huostassa ja sijoitettuna Pirkanmaalla sijaiseviin lastensuojelulaitoksiin, yksityisiin lastenkoteihin. Tutkimuksen aiheena on siis omaohjaajuus ja sen toteutuminen laitossympäristössä. Toinen haastateltavista on maahanmuuttotustainen poika, joka on syntynyt Afganistanista ja on täällä hetkellä 22-vuotias. Hän on kertonut tullessaan asumaan Suomeen setänsä perheeseen noin 13-vuotiaana ja hän asui perheen luona suunnilleen kaksi vuotta. Haastateltavan mukaan aluksi elämä sedän perheessä sujui melko hyvin, mutta sitten tuli erilaisia vaikeuksia ja laiminlyöntejä, ja hän koki asumisen uhkaavaksi

ja pelottavaksi. Poika oli kertonut vaikeasta elämäntilanteestaan koulussa terveydenhoitajalle, joka oli tehnyt pojasta lastensuojeluilmoituksen ja poika päädyttiin sijoittamaan kiireellisesti päivystävään lastenkotiin, hänen ollessa tuolloin iältään 15-vuotias. Lainauksissa käytän hänestä lyhennettä H1.

Poika asui vain muutamia kuukausia päivystävässä yksikössä, mutta sielläkin hänelle oli nimetty omaohjaaja, joka oli mies. Muslimitaustaiselle pojalle ohjaajan sukupuolella ei ollut kuitenkaan merkitystä. Myös tähän suhteeseen poika oli tyytyväinen, ja hän kokosen toimivaksi. Pitkäaikaisemmassa, seitsemänpaikkaisessa lastenkodissa poika asui vähän päälle kaksi vuotta, täysi-ikäisyyteensä asti ja tässä lastenkodissa hänellä oli koko ajan sama ihminen omaohjaajana. 18 vuotta täytettyään, hän siirtyi jälkihuollon asiakkaaksi, ja kyseinen jälkihuolto toteutettiin samasta yksiköstä käsin ja sitä teki sama, tuttu jo läheiseksi tullut omaohjaaja.

Toisella haastateltavalla oli taustalla pidempi lastensuojeluasiakkuus, suunnilleen kaksi vuotiaasta lähtien tyttö, hänen isosiskonsa ja äiti ovat olleet lastensuojelun perhetyön asiakkaina. Laitossijoitukseen oli päädytty haastateltavan ollessa kymmenvuotias. Hänellä oli kokemusta kolmesta eri lastenkodista, ja jokaisessa hänellä oli omaohjaaja tai omaohjaajapari. Perheenäiti oli yksinhuoltaja, mutta tyttöjen isäkin oli ”kuvioissa mukana”, perheessä ei ollut päihdetaustaa, vaan enemmän oli kyse äidin kyvyttömyydestä toimia huoltajana ja kasvattajana. Haastateltu kertoi äidin huolehtineen vaatehuollosta, mutta kodonhoidollisissa askareissa esimerkiksi ruuanlaitto -ja siivoustaito olivat hänellä hyvin heikkoja. Äidillä ja isällä, jotka eivät asuneet yhdessä, oli omat haasteensa vanhemmuudessa ja sen toteuttamisessa. Haastateltavalla on ollut kotiolloissa monenlaisia puutteita, lapsen kasvuolosuhteet eivät olleet hyvät ja koulun kauttakkin oli tehty lastensuojeluilmoituksia. Lastensuojelun avohuollontukitoimen kautta perhettä oli autettu ja tuettu monin eri tavoin, mutta tuki ei ollut riittävää, joten huostaanottoon oli päädytty. Haastateltava on jälkeinpäin itse todennut, että hänet olisi pitänyt ottaa huostaan jo varhaisemmassa vaiheessa. Lainatessani hänen sanomiaan lauseita haastattelun aikana, merkitsen ne H2.

2.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi tapahtui sisällönanalyysin avulla, joka sopii hyvin strukturoimattoman aineiston analyysiin. Aineistoa tulee käsitellä objektiivisesti, tutkijan omat ennakkokäsitykset eivät saisi vaikuttaa. Haastateltavat on valittu tarkoituksenmukaisesti lastensuojeluasiakkuuden pohjalta. Heillä molemmilla oli melko selkeät käsitykset omaohjaajuudesta ja sen sisällöstä.

Laadullisen aineiston analyysissa pyritään luomaan selkeyttä aineistoon ja sitä kautta tuottamaan tutkittavasta asiasta uutta tietoa (Eskola & Suoranta 1999, 138). Tutkimusaineisto on vain aineistoa eli se ei ole sama asia kuin tutkittava ilmiö sinänsä, ja aineisto ei heijasta puhtaasti todellisuutta. Aineistolla on syntyehdonsa, mutta tämä harvoin kuvaa tutkittavaa ilmiötä suoraan. Tutkimusprosessissa aineistolla on olennainen tehtävä, sillä se toimii tiedon tuottamisen välineenä, ja sitä on tarkasteltava mahdollisimman avoimesti. Tutkijan on syytä muistaa, että aineisto ei ole sama kuin hänen oma kokemuksensa, ei edes silloin kun aineisto tuntuu kertovan seikkoja, jotka hänen oman kokemusmaailmansa pohjalta tuntuvat tutuilta. (Ronkainen ym. 2011, 122.)

Aineiston analyysin alussa tutkijan kuuluu tutustua aineistoonsa mahdollisimman vähin ennakkokäsityksin. Laadullisen tutkimuksen avulla määritellään yleiset aiheet ja niiden sisältö. Analysoijan oman mielenkiinnon ja osaamisen pohjalta esiin nousevat kiinnostavat huomiot aineiston sisällöstä ja sen esitystavasta. Aineiston analyysi on prosessi, jonka avulla jäsennetään aineistoa sekä tuotetaan havaintoja. Teorian ja aineiston tulee keskustella” keskenään, jonka kautta tulkinta syntyy. (Ronkainen ym.2011, 122, 126.) Tallennettu laadullinen aineisto kirjoitetaan yleensä puhtaaksi sanasanaisesti eli litteroiden, tämän tehdään joko koko kerätyistä aineistosta tai teema-alueittain (Hirsjärvi ym. 2014, 222).

Tapasin molemmat haastateltavat kahden kesken ja olin varannut haastatteluille aikaa sekä rauhallisen ympäristön, toisen heistä tapasin kirjastossa, haastattelu kesti noin puolituntia. Toisen haastateltavan kanssa tapasimme kolmen tunnin ajan hänen kotonaan. Nauhoitin haastattelut, jotka litteroin eli kirjoitin tekstiksi. Käsittelin heidän tuottamaa puhetta ja sen sisältöä, en tutkimuksessa paneutunut non-verbaaliin tulkintaan eli en huomioinut puheen sävyjä, painotuksia, naurahduksia tai taukoja. Tein lisäkysymyksiä ja tarkennuksia, mutta pyrin olemaan johdattelematta haastateltavien vastausten si-

sältöä. Kirjoittaessani auki heidän vastauksiaan, soitin heille vielä ja varmensin joitakin yksityiskohtia, jotta olin ymmärtänyt oikein, mitä he olivat jollakin vastauksella tarkoittaneet. Kerroin heille, miten käsittelen vastauksia ja että heidän yksityisyytensä säilyy, lähetin heidän sähköpostiinsa opinnäytetyöni luettavaksi ennen sen julkaisua. Analysoidessani haastatteluvaiheita yritin löytää vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiini.

2.5 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen laatu ja sen perusteella esitetyt väitteet kuuluvat tutkimusetiikan ja hyvän tieteellisen käytännön alueelle. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan toimintatavat perustuvat rehellisyyteen, yleiseen huolellisuuteen ja tarkkuuteen tutkimustyötä tehdessä. Näin toimitaan myös tulosten tallentamisessa, niiden esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioimisessa. Tutkimustiedon käyttäjille on keskeistä tutkimuksen laatu ja sen hahmottaminen, millä alueilla tulokset ovat päteviä ja yleistettäviä. (Ronkainen ym. 2011, 152–153.) Luotettavuus, siirrettävyys, riippuvuus ja vahvistettavuus ovat olennaisia kriteerejä tehtäessä laadullista tutkimusta. Luotettavuus tarkoittaa sitä, kuinka tulokset vastaavat tutkittavien näkemyksiä. Siirrettävyydellä tarkoitetaan tulosten täsmävyyttä muissa kohteissa tehtyihin tutkimustuloksiin. Hyvä dokumentointi on tärkeää ja se on apuna riippuvuuden osoittamisessa. (Kananen 2008, 126–127.)

Tutkimuksessa tavoitteena on virheiden synnyn välttäminen, tästä huolimatta tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen mittaustulosten toistettavuutta eli mittauksen tai tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimukseen liittyy myös validius eli pätevyys, joka tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on todella tarkoituskin mitata. Validius tarkoittaa kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten sekä tulkintojen yhteensopivuutta. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. (Hirsjärvi ym. 2014, 231–232.)

Haastateltavat osallistuivat tutkimukseeni vapaaehtoisesti ja kerroin heille hyvissä ajoin mikä on tutkimuksen aihe ja annoin aikaa miettiä, haluavatko he osallistua ja vastata kysymyksiini. Kerroin heille etukäteen, että äänitän keskustelumme ja esitän keskustelun aikana erilaisia kysymyksiä liittyen omaohjaajuuteen ja lastenkodissa elämiseen. Ää-

nityksen aikana tein joitain kirjallisia muistiinpanoja, jotka näytin heille. Molemmat haastateltavat olivat siis aikuisia, joten esimerkiksi viranomaisilta ei tarvinnut pyytää tutkimuslupaa. Kerroin heille, että heidän yksityisyytensä tulee säilymään eli heitä ei voi haastatteluista tunnistaa. Yritin tehdä haastatteluilmapiiristä rauhallisen, avoimen ja keskustelevan. Haastattelumateriaalin eli äänitteet ja kirjalliset muistiinpanot hävitin. Molemmat saivat luettavakseen opinnäytetyöni ennen sen julkaisemista. Luotettavuuden ja eettisyyden takia pyrin toimimaan niin, että omat kokemukseni omaohjaajana olemista ei vaikuttaneet asenteisiini.

3 LASTENSUOJELU

3.1 Lastensuojelulaki lastensuojelutyön lähtökohtana

Sami Mahkonen kirjassaan Lastensuojelu ja laki (2010) nostaa esiin arvot. Lastensuojelussa ja yleensäkin meillä pitää olla selkeät yksilölliset arvot, joita meidän on toteutettava omassa elämässämme. Yhteisöllisten aktiviteettien kautta arvojen toteuttaminen mahdollistuu. Kaiken pohjana on ihmisoikeusajattelu ja toisten kunnioittaminen. Jokainen ihminen on aina arvokas! Yksilöllinen panostaminen saattaa tarkoittaa valmiutta jonkinlaiseen luopumiseen, mikä ei tarkoita luovuttamista, vaan se tarkoittaa pyyteettömyyttä. Lastensuojelussa yhteisöllisyys voi tarkoittaa seuraavien asioiden kohtaamista: moniongelmaisuus, moniarvoisuus ja moniammatillisuus. Tällöin vuorovaikutuksen merkitys korostuu. Ihmisen on tunnettava oma arvonsa ja myös annettava tilaa toisille ihmisille. (Mahkonen 2010, 277.) Lastensuojeluyksikössä eli lastenkodissa pitää olla selkeät ja auki keskustellut arvot, jotka määrittelevät työn sisältöä ja ihmisten, lasten ja heidän läheistensä kohtaamista. Työtä tehdessä tulee kunnioittaa yksilöllisyyttä, ihmisarvoa ja oikeudenmukaisuutta.

Lapsuuden suojelun instrumenttina pidetään Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimusta lapsen oikeuksista (LOS). Tämä sopimus ei pidä sisällään yksilövalitusten tekoa yksittäisten lasten suojelemiseksi, sopimuksen 44 artikla on merkittävä lapsuuden suojelun kannalta. Jäsenvaltiot, jotka ovat ratifioineet eli hyväksyneet sopimuksen, ovat velvoitettuja raportoimaan säännöllisin väliajoin YK:n lapsenoikeuksien komitealle toimenpiteistä, joita ne ovat toteuttaneet sisällöllisten sopimusvelvoitteiden pohjalta. Tämä raportointi toteutetaan joka viides vuosi. Suomen eduskunnassa, kunnissa tai järjestöissä käydään vastaavanlaista keskustelua koskien erityisten lapsipoliittisten ohjelmien sekä selontekojen sisältöä. Huomion keskipisteenä ei ole ajan lapset, vaan ajan ilmiöt. Lapsuuden ajan turvaaminen on tavoite. LOS sisältää toistakymmentä osa-aluetta, jotka koskevat lasten suojelua ja Suomen omassa kansallisessa lainsäädännössä on näille määritetty tarkat vastineet. Kaikissa osa-alueissa tähdätään nimenomaan alle 18-vuotiaiden erityiseen suojeluun. (Mahkonen 2010, 66.)

Voimassa olevan lastensuojelulain tavoitteena on kolme kohtaa: lapsen ja nuoren kasvuolojen kehittäminen, lasten kasvatuksessa huoltajien tukeminen ja kaikissa olosuh-

teissa lapsen kokonaisvaltaisen huollon turvaaminen. Kyseinen laki sisältää neljä muuttakin olennaista periaatetta, jotka ovat: perhekeskeisyys, lapsen edun vaaliminen, optimaalisuus kaikissa toimissa ja väliintuloissa sekä tietenkin lapsen psyykkisen ja fyysisen koskemattomuuden säilyminen. Suomen perustuslain mukaan lapset on kohdattava tasa-arvoisina yksilöinä, ja lapsilla on oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystason vastaavuuden huomioiden. (Mahkonen 2010, 67–68.) Laitosympäristössä kasvaminen luo omat haasteensa. Henkilökunnan ja omaohjaajan pitää huolehtia lapsen turvallisuudesta, ja myös siitä, etteivät esimerkiksi vanhemmat, pidempään laitoksessa olleet lapset tai nuoret kiusaavat toisia lapsia psyykkisesti, sosiaalisissa suhteissa tai esimerkiksi käyttämällä fyysistä väkivaltaa.

Viranomaisten on kaikin keinoin pyrittävä edesauttamaan vanhempia kasvatustehtävässä, vanhemmat voivat toteuttaa tätä tehtävää samalla kun heille järjestetään lastensuojelulain mukaisia palveluita. Lapsen ollessa lastensuojelun asiakas lastensuojelutyötä tehdään lastensuojelun sosiaalityössä, mikä on kunnan vastuulla. Kaikilla kunnan viranomaisilla on velvollisuutena pyrkiä tukemaan kasvatustehtävässä vanhempia. Kasvatuksen tukeminen sisältää laajasti ajateltuna kakkia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joiden avulla kehitetään lapsiperheiden ja välittömän arkiympäristön mahdollisuuksia edistää lasten kasvua ja kehitystä. Ongelmien syntymistä voidaan ehkäistä havaitsemalla lastensuojelun tarve mahdollisimman nopeasti ja tarjoamalla apua myös nopealla aikataululla. Varhainen puuttuminen tarkoittaa sitä, että työntekijät koulussa, päivähoitossa sekä äitiys – että lastenneuvoloissa osaavat ohjata apua tarvitsevia lapsia ja perheitä käyttämään heille suunnattuja erityispalveluita. (Lastensuojelun käsikirja 2018.)

Palveluiden järjestämisvastuun lakisääteisestä näkökulmasta on erilaisia säännöksiä. Lastensuojelulain yleissäännöksen neljännen pykälän mukaan kunnan on vastattava lastensuojelun järjestämisestä. Sisällön ja sen laajuuden tulee vastata kunnassa esiintyvään tarpeeseen. Myös subjektiivisiksi oikeuksiksi tulkittavat palvelut sisältyvät Suomen lastensuojelulakiin. Esimerkkinä subjektiivisesta oikeudesta voi mainita sijaishuollon, mikä katsotaan tarpeelliseksi ja lapsen edun mukaiseksi, ja se on järjestettävä viivytyksettä, kuten lain 5 ja 6 luvussa säädetään. Jotkut lastensuojelun avohuollon toimenpiteet ja jälkihuollon palvelut tulkitaan myös yksilön subjektiivisiksi oikeuksiksi. Järjestämisvastuuta koskevat säännökset on osittain muotoiltu siten, että kunnalle jää hyvinkin suuri harkintavalta palveluiden järjestämisen suhteen. Kunta voi ylittää lakimääräi-

sen tason vaatimat palvelut niin sosiaali- kuin terveystieteillä. Valtionosuusjärjestelmän avulla valtio tukee taloudellisesti kunnallista lastensuojelutoimintaa. (Puonti ym. 2004, 27.)

3.2 Avohuollon toimenpiteet ja huostaanotto

Lastensuojelulain 8 §:n mukaan perheet ja yksilöt ovat oikeutettuja saamaan avohuollon tukitoimien tarjoamia palveluita. Seuraavan lakipykälän kohdan mukaan lastensuojelussa on etenkin huomioitava lapsen etu ja tuettava lapsen vanhempia sekä muita lasta hoitavia henkilöitä, kasvatusmahdollisuudet pitää olla suotuisat ja kasvuolosuhteet mahdollisimman vakaat. Pääsääntöisesti kunnan sosiaalilautakunnalla on velvollisuus viipymättä ryhtyä avohuollon tukitoimenpiteisiin. Tukitoimet voivat olla esimerkiksi taloudellisia, ja lain 13 §:n mukaan osa tuista voi olla subjektiivisia, joka tarkoittaa sitä, että kunnan on nämä tuet järjestettävä, määrärahoista riippumattomina tukina. Säännös on kuitenkin laadittu avoimeksi, joten erilaisten tukien käyttö on tavallaan melko vapaata. Oikein käytetyillä ja kohdennetuilla tuilla voidaan tukea perhettä monimuotoisesti ja auttaa lapseen liittyvissä ongelmissa. (Puonti ym. 2004, 95.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimet perustuvat vapaaehtoisuuteen eli vanhemmilta ja 12 vuotta täyttäneiltä lapsilta kysytään suostumus yhteistyöhön lastensuojelun ammattilaisten kanssa. Laki määrittelee, että tukitoimet ja palvelut ovat laadittu yhdessä asiakkaiden kanssa. Tuloksia tulee seurata kriittisesti. Yksi esimerkki avohuollon tuesta voi olla tukiperheen tai -henkilön hankkiminen, perhetyön tarjoaminen tai hoito- ja terapia- palveluiden tukeminen. Avohuolto voi sisältää myös lapsen monipuolista taloudellista tukemista. Avohuollon tukitoimi käsitteenä on lastensuojelun käytännössä vielä liian usein epäselvää niin työntekijöille kuin perheille. (Ikonen 2013, 133.) Toinen haastatelluista oli perheensä kanssa ollut avohuollon asiakkaina useamman vuoden ajan. Heidän kotonaan oli käynyt säännöllisesti perhetyöntekijöitä, äitiä oli neuvottu ja tuettu vanhemmuudessaan, mutta hyvin heikoin tuloksin.

Huostaanotossa tulee täyttyä yhtä aikaa ennalta määritellyn lastensuojelulain 40§:n kolme kriteeriä. Ensimmäisenä kriteerinä on avohuollon tukitoimien riittämättömyys, toisena puutteet lapsen huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa, jotka uhkaavat lapsen terveyttä tai kehitystä. Lapsi voi myös itse vakavasti vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään. Kolmannen kriteerin mukaan sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mu-

kaista. Lapsen huostaanotto pohjautuu Suomen perustuslakiin ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Huostaanotolla puututaan voimakkaasti perhe- elämään ja lapsen vapautteen. (Ikonen 2013, 54.)

Lain säännös on laadittu ehdottomaan muotoon, tämä takaa sen, jotta sosiaalilautakunnalla on ehdoton velvollisuus huostaanottoon, mikäli tietyt olosuhdekriteerit täyttyvät. Huostaanottopäätös on aina perusteltava ja huomiota on kiinnitettävä kaikkiin huostaanottooperusteisiin sekä on pystyttävä näyttämään toteen niiden olemassaolo. Asiakirjojen laadinnassa on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota niiden sisältämiin asioihin sekä kuvauksiin. Muistiinpanoissa tulisi käyttää mahdollisimman paljon suoria lainauksia sekä tarkkoja kuvauksia tilanteista ja olosuhteista, nämä perusteet vaikuttavat ratkaisujen tekemiseen. Asiakirjojen tulee olla hyvin yksityiskohtaisia; pitää ilmetä havainnoiden tekijä, tilanne ja niiden suoritustapa. Muistiinpanojen tulee sisältää myös positiivisia seikkoja lapsesta ja perheestä, ei panosteta ainoastaan negatiivisiin, huolta aiheuttaviin seikkoihin. Eriävät mielipiteet tulee kirjata ylös, niin aikuisten kuin lasten. Huostaanottopäätöksen liitteenä tulee olla sosiaalityöntekijöiden selvitys, mutta myös päiväkodin, koulun, terveydenhuollon tai perheneuvolan antamat kirjalliset lausunnot. Asiakirjoissa, huostaanottoa koskevissa päätöksissä pitää olla puutteet olla tarkkaan nimettyjä ja eriteltyjä. Puutteiden taustat ja ilmenemismuodot eri olosuhteissa pitää tuoda esiin, ja kertoa miten on yritetty auttaa ja ennaltaehkäistä ongelmien /haasteiden kasaantumista tai lisääntymistä. Faktamateriaalin kerääminen on olennaisen tärkeää, sosiaalityöntekijän henkilökohtaisella mielipiteellä ei ole niinkään painoarvoa. Asiakirjojen perustella tulee näyttää toteen esimerkiksi lapsen vakavan vaaran uhka hänen kehitykselleen tai terveydelle. (Puonti ym. 2004, 96–97.)

3.3 Kiireellinen sijoitus ja lastenkodin arkea

Kodin olosuhteet tai puutteet lapsen huolenpidossa välittömästi vaarantaen lapsen terveyttä tai kehitystä, voivat johtaa kiireelliseen sijoitukseen. Tähän voidaan päätyä myös silloin, kun lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti, syystä tai toisesta, kykenemättömiä hoitamaan lastaan ja lapsen terveys ja kehitys voi vaarantua. Lapsen vanhemmat voivat olla päihteiden vaikutuksen alaisia tai akuutti mielenterveysongelma aiheuttaa kykenemättömyyden huolehtia lapsesta. Joskus lapselle voi aiheutua välitöntä vaaraa vanhempien sairastumisen tai onnettomuuteen joutumisen takia. Kiireellisessä sijoituksessa voi olla taustalla lapsen kaltoinkohtelua tai heitteillejättöä. Lapsi tai nuori voi myös omalla käyt-

täytymisellään toimia itsetuhoisesti, esimerkiksi tekemällä rikoksia tai käyttämällä päih-teitä. (Lastensuojelun käsikirja 2018.)

Lastensuojelulaissa säädetään tarkoin kiireellisen sijoituksen kriteerit, sillä se on vakava puuttuminen ihmisten elämään ja yksityisyyteen. Päätös edellyttää viranomaispäätös-tä, tätä päätöstä yksityinen palveluiden tuottaja ei voi tehdä. Kiireellisestä sijoituksesta ja sen lopettamisesta päätöksen tekee sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämä ammatillisen kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä, sen voi tehdä myös lapsen asiois-ta vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalipäivystyksessä toimiva sosiaalityöntekijä voi teh-dä ko. päätöksen virka-ajan ulkopuolella. Jos kiireellistä sijoitusta päätetään jatkaa, sen tekee johtava viranhaltija tai johtavan viranhaltijan määräämä muu viranhaltija. Kiireel-lisestä sijoituksesta ja sen jatkamisesta ei voi olla päättämässä sama henkilö. Päätös on aina perusteltava ja perusteluista on tultava esiin välitön vaaratilanne, joka on edellyttä-nyt sijoituksen tekemistä. Päätöksessä tulee näkyä sijoituspaikka ja perustelut paikan valinnalle. Joissain tilanteissa lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti sukulaisten luokse, mutta yleensä lapsi sijoitetaan perhehoitoon, lastensuojelulaitokseen tai terveydenhuol-lon laitokseen. Jälkimmäiseen paikkaan lapsi voidaan sijoittaa tällöin, kun hän tarvitsee välitöntä terveydenhuollon viranomaisten järjestämää hoitoa ja huolenpitoa. (Lastensuo-jelun käsikirja 2018.)

Tutkimuksessa lapset olivat siis kiireellisesti sijoitettuna lastensuojelun laitokseen, las-tenkotiin ja kiireellisen sijoituksen päättyessä heidät oli otettu huostaan. Molemmat oli-vat olleet ensin lastensuojelun päivystävässä yksikössä ja sitten heidät oli sijoitettu pi-dempiaikaiseen hoitopaikkaan. Toinen haastatelluista kertoi, että oli hämmentävää ja pelottavaakin muuttaa kolmen hengen perheestä laitokseen, jossa oli paljon vieraita lap-sia ja aikuisia.

” Arvaa oliko kauheeta asua siellä, kun lapsia ja sitä muuta henkilökuntaa oli niin paljon. Ja mää olisin vaan halunnut olla rauhassa. No, kyllähän mää sit siihen totuin, mutta se oli aluksi kaameeta.” (H2)

” Siellä sedän luona mulla ei oikein ollut tilaa, minulla ei ollut kunnollisia vaatteita ja sitten tuli talvikin. Aluksi meillä meni ihan hyvin, mutta sitten se kaikki vaan koko ajan paheni, minä en oikein tiedä miksi, mutta mikään ei ollut hyvin, olin siellä liikaa, ulko-puolinen, vai miten se nyt sanotaan. Setä oli huono, pelottava ja koti-ikävä oli myös

minulla. Siellä paikassa, siellä laitoksessa, sain sitten oman huoneen, mulla oli niin kuin oma rauha, kouluun oli helppo mennä ja ne hoiti niitä mun asioita, tiedätkö. Ja sitten minun kanssa se omaohjaaja osti niitä vaatteitakin, se oli ihan hyvä.” (H1)

Lastenkodeissa arjesta on tavoitteena tehdä mahdollisimman kodinomaista, turvallista sekä kuntouttavaa. Laitoksilla voi olla omia erityisalueitaan, erityisen kiinnostuksen kohteita ja osaamisen alueita. Arki muodostuu mahdollisimman säännöllisestä ja rutiniinomaisesta päivärytmistä. Säännöllisyyden kautta huostaanotettujen lasten elämään tulee ennustettavuutta, turvallisuuden tunnetta ja myös tunnetta elämönhallinnasta. Näille lapsille normaali arki itsessään voi olla kuntouttavaa, mutta säännöllisen päivärytmin opetteluun voi kulua oma aikansa ja vaatii henkilökunnan resursseja. Lastenkodin arjessa pyritään löytämään kiinnostuksia vastaavia harrastusmahdollisuuksia, yksilökohtaisen harrastuksen löytyminen on erittäin tärkeää lapsen hoidon ja kuntoutumisen näkökulmasta ajateltuna. Esimerkkinä kuntouttavasta harrastuksesta voisi mainita ratsastuksen ja kuvaamataitokerhon. Lastenkodissa on monenlaisia palavereita, virallisten palaverien lisäksi voi olla osastokokouksia ja lastenpalavereita, näissä palavereissa opetellaan mm. omien mielipiteiden sanomista ja toisten huomioonottamista sekä suunnitelmallisuutta.

3.4 Jälkihuolto

Jälkihuollon kautta tuetaan sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta, vanhempia ja huoltajia sekä henkilö, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. Sosiaalityöntekijän, joka vastaa lapsen asioista, on huolehdittava lapsen jälkihuoltosuunnitelman laatimisesta. Yleiset edellytykset jälkihuollon järjestämiselle ovat:

- Sijaishuolto on päättynyt
- Avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos kyseinen sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja se on kohdistunut yksin lapseen
- Nuorelle voidaan järjestää jälkihuoltoa, vaikka häntä ei olisi aikaisemmin sijoitettu kodin ulkopuolelle tai sijoitus olisi ollut alle puolen vuoden pituinen. Tällöin voidaan tukea nuorta itsenäistymisprosessissa, vaikka ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta ei olisi. (Lastensuojelun käsikirja 2018.)

Lapsen tai nuoren yksilölliset tarpeet huomioidaan jälkihuollon palveluja rakentaessa, ja se toteutetaan suunnitelmallisesti viranomaisten kanssa. Selviytymisen perusedellytyksiä ovat riittävä toimeentulo ja asumisen järjestäminen, nämä on järjestettävä aina, kun nuoren kuntoutuminen sitä vaatii. Lapsi tai nuori, sosiaalityöntekijä sekä lapsen verkoston ihmiset rakentavat yhteistyössä palvelukokonaisuuden, joka kirjataan jälkihuolto-suunnitelmaksi. Tämän suunnitelman tarkoituksena on olla lapsen tarpeita vastaava ja parhaalla mahdollisella tavalla tukeva. Esimerkkeinä jälkihuollon palveluista voi mainita: psykososiaalisen tuen antaminen, apu asunnon hankkimiseksi, tukea opiskelun aloittamiseen ja siitä suoriutumiseen, harrastustukea, tuki työllistymiseen, loma- ja virkistysmahdollisuuden tarjoaminen, vertaistukiryhmä, monenlainen taloudellinen tuki ja aikuisen tarjoaman, säännöllinen tuki sijoituksen jälkeen. Jälkihuoltoa tarjotaan 18- 21 –vuotiaille ja sen tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren sijaishuollosta kotiutumista sekä helpottaa nuoren itsenäistymistä. Nuorelle jälkihuolto on vapaaehtoista, jos hän kieltäytyy tästä tukimuodosta, hän voi silti pyytää sitä milloin vain ennen 21 ikävuottaan. (Sosiaaliportti 2018.)

3.5 Asiakaslähtöisyys

Asiakaslähtöisyys tarkoittaa sitä, että asiakkaan palvelutarve on toiminnan lähtökohtana. Sen perusteella otetaan asia käsittelyyn viranomaisten keskuudessa. On myös tilanteita, joissa asiakas itse ei ole varsinaisesti palvelun hakija, vaan hän saa palveluja tai joutuu sen piiriin vastoin tahtoaan. Esimerkkinä voi mainita, että huostaanotto tai sijoitus päihdehuollonlaitokseen voidaan tehdä asiakkaan tahdosta riippumatta. Sosiaalihuollon viranomaisella on näissä tilanteissa erityinen velvollisuus tarkastella palvelua nimenomaan asiakkaan edun näkökulmasta. Sosiaalihuollon asiakkaana voi olla asiakkaan läheinen, vaikkapa henkilö, joka vastaa lapsen kasvatuksesta ja hoidosta. (Lehmuskoski & Kuusisto- Niemi 2012, 21.)

Sosiaalipalvelu on palveluantajan ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta, ja sen tarkoituksena on tuottaa lisäarvoa asiakkaalle. Asiakas osallistuu saamansa palvelun sisällön ja asetettavien tavoitteiden määrittelyyn. Asiakas ei ole toiminnan kohde, vaan osallistuu toimintaan resurssijensa mukaisesti, aktiivisena osapuolena. Lapsi tai nuori voi olla myös sosiaalihuollon asiakas. Heidän asiakkuuteensa koskevia määräyksiä on useissa sosiaalihuoltoa ja julkista hallintoa koskevissa säädöksissä. (Lehmuskoski & Kuusisto-Niemi 2012, 121.) Asiakas tulee mieltää subjektiivina, jotta asiakkaan asema vahvistui-

si, tarvitaan hänen mukana oloa palveluiden toteutumisessa. Asiakkaan, perheen ja lapsen, rooli on erittäin tärkeä, ja jos saadaan asiakas aktiivisesti toimimaan ja osallistumaan, työn sisällön merkitys avautuu ja tulokset voivat olla parempia. Lapsen ja perheen osallistumisen kautta voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Lastensuojelun toimenpiteiden kohteeksi päätyneet lapset on subjektiivinen asiakas samoin hänen perheensä. Lapsen ikätaso ja elämäntilanne vaikuttaa hänen aktiiviseen osallistumiseensa, laki asettaa tietyt puitteet, mutta arkipäivän kasvatuksellisissa tilanteissa ammattilaisten tulee aina huomioida asiakkaan ainutlaatuisuus ja kunnioittaa yksityisyyttä. Omaohjaa puolustaa omahoidettavansa oikeuksia ja toimii niin, että lähtökohtana on asiakkaan eli lapsen etu. Luottamuksellisuus ja yksityisyyden suojaaminen ovat osa asiakaslähtöisyyttä.

Asiakaslähtöinen ajattelutavan mukaan ensisijalla on asiakkaan ja hänen perheensä tukeminen ja palveluiden tarve. Asiakkaan omien voimavarojen vahvistaminen on tärkeää ja työn tavoitteena on yhdessä tekeminen asiakkaan kanssa. Asiakaslähtöisen palvelun kautta lisääntyy asiakkaan ja palvelutuottajan välinen avoimuus ja luottamuksellisuus. Asiakkaan ottaminen kumppaniksi mahdollistaa asiakkaan elämän hallinnan paranemisen ja asiakkaan voimaantumisen. Asiakaslähtöisessä työssä kunnioitetaan ihmisen oikeutta ja vastuuta päättää itseään koskevista asioista. Sosiaalialan ammattilaisen tulee kannustaa asiakkaita mahdollisimman laajaan osallisuuteen. Asiakkaan tulee kokea tulensa kuulluksi ja hänen toiveensa tulee ottaa huomioon esimerkiksi lastensuojelun asiakassuunnitelmaa laadittaessa.

Lapsen ollessa sijoitettuna lastensuojelulaitokseen osana asiakaslähtöistä arviointia voi olla kysely, isommalle lapselle voidaan tehdä esimerkiksi valmis kyselykaavake ja pienemmän lapsen kanssa voidaan jossain vaiheessa käydä ns. palautekeskustelua ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Toisinaan lapset pystyvät yllättävän hyvin ja reflektiivisesti pohtimaan omaohjaajuutta ja lastensuojeluyksikön työn toimivuutta ja sisältöä. Asiakaslähtöisessä työtavassa lastensuojeluyksikössä keskiössä on luonnollisesti lapsi, mutta hänen perhe ja lähiverkosto ovat osa asiakaslähtöisyyttä. Osallistuminen todellakin ehkäisee syrjäytymistä, joten lapsen vanhemmat ja perhe otetaan mukaan tavoitteelliseen kasvatustyöhön. Lapsen vanhempia tulee kunnioittaa ja kenenkään ihmisarvoa ei saa loukata. Vanhempien kanssa työskentely voi toisiaan olla hyvin haasteellista, tavoitteena on silti mahdollisimman laaja osallisuus. Asiakaslähtöisyys on lastensuojelutyön keskeinen periaate, ja se on syytä pitää mielessä jokapäiväisissä kohtaamisissa.

4 OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELULAITOKSESSA

4.1 Omaohjaajuus ja sen näkyminen arjessa

Sijaishuollossa korostetaan yhtenä osana omaohjaajuuden merkitystä. Lastensuojelulaitoksissa ympäri Suomen on yleisesti käytössä omaohjaajamenetelmä, josta käytetään nimitystä myös omaohjaaja, omahoitaja tai nimetty oma-aikuinen. Lastensuojelulaitokset voivat itsenäisesti päättää mitä nimitystä käyttävät omaohjaajamenetelmästä. Lapsen tullessa lastensuojeluasiakkaaksi laitokseen omaohjaajuussuhde alkaa ja se kestää sijoituksen loppuun. Omaohjaajan tulee huomioida koko ajan lapsen yksilöllisyys. Omaohjaajasuhde on terapeuttinen vuorovaikutussuhde, joka tukee lapsen tunne-elämää korjaavasti. Asiakassuunnitelma, jonka perhe, sosiaalitoimi ja lastensuojelulaitos yhdessä määrittelevät, ohjaa omaohjaajan työtä. Työtavat ja menetelmät sovitaan, jotta asetetut tavoitteet saavutetaan. Omaohjaajan työnkuvaan kuuluu asiakassuunnitelman suunnittelu, toteutus ja seuranta. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio, 1990, 7-20.)

Yksilöllisen hoito- ja kasvatustarpeiden avulla pyritään nostamaan tietoisuuteen lapsen käyttäytymisen psykologiset syyt sekä vaikuttimet, omaohjaajuus on tässä lastensuojelutyössä yksi menetelmä. Kehittymistarpeisiin vastataan huomioiden lapsen yksilöllisyys ja varmistetaan lapsen ymmärtämiseksi tuleminen. Toinen tärkeä tavoite omaohjaajuudessa on hoito- ja kasvatustyön hahmottaminen. Omaohjaaja työskentelee yhtenä työryhmän jäsenenä ja osana verkostoa. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu huolenpito, panostaminen turvallisuuden ja luotettavuuden kokemiseen ja tarjota lapselle samaistumisen kohde. Lapsen kehitysvaiheen mukaisesti, lapsi voi käyttää ohjaajaa voimanlähteenään omassa kehityksessään ja kasvussaan. Tällöin mahdollistuu kiintymyssuhteen syntyminen lapsen ja omaohjaajan välille. (Karppinen, 1999, 14-16.)

Kiintymyssuhteeseen perustuvan teorian mukaan lapsella on jo biologinen tarve muodostaa kiintymyssuhde hoitavaan aikuiseen. Pohja rakentuu varhaislapsuuden ilmisuhteille. Lapsen positiiviset ja negatiiviset kokemukset jäävät muistiin, ja vaikuttavat itseen ja muihin ihmisiin liittyviin käsityksiin. Nämä kokemukset taas vaikuttavat ihmissuhteissa, ohjaten käyttäytymistä ja tunnereaktioita. Kiintymyssuhteeseen liittyvässä prosessissa lapsi oppii aikuisen avulla säätämään sisäisiä ja ulkoisia uhkia. Sisäisiin uhkiin kuuluvat omat tunteet, tarpeet sekä pelot. Toiset ihmiset muodostavat vaaratilan-

teita, joita kutsutaan ulkoisiksi uhiksi. Lähtökohtaisesti lapsella on tarve turvallisuuteen, lapsi kiinnittyy aikuiseen, joka hoitaa hän säännöllisesti. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2008, 35.)

Sosiaalitoimen, perheen ja sijaishuoltoyksikön kanssa yhteistyössä laadittu asiakassuunnitelma ohjaa omaohjaajan työtä ja luo sille raamit. Asiakassuunnitelma sisältää lapsen kasvulle asetetut tavoitteet, jotka voivat olla lyhemmälle tai pidemmälle aikavälille asetetut. Yhdessä pohditaan lapselle sopivia työtapoja ja menetelmiä, omaohjaajan tehtäviin kuuluu asiakassuunnitelman teko, toteutus ja sen seuranta. Neuvotteluissa pyritään sopimaan yhdessä, miten lapsen asioissa toimitaan ja edetään. (Kyrönseppä ym. 1990, 19–20.)

THL:n Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen (2017, 28) mukaan omaohjaajan tehtävät ovat hyvin moninaisia. Ammatillisen osaamisen elementit koostuvat seuraavista osa-alueista:

- Arkikeskeisyys
- Terapeuttinen vanhemmuus
- Pedagoginen suhde lapseen
- Inklusio
- Reflektiivisyys
- Lasten erityisyyden tunnistaminen ja tunnustaminen
- Elämäntarintyöskentelyyn panostaminen
- Oman työn kehittäminen
- Toimijuuden vahvistaminen
- Eri menetelmien osaaminen
- Terapiassa käynnin tukeminen

Omaohjaaja on yhteistyössä sosiaalityöntekijän ja esimerkiksi laitoksen vastaavan ohjaajan tai johtajan kanssa laatimassa lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, joka tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Omaohjaaja panostaa pedagogisen vuorovaikutussuhteen luomiseen yhdessä lapsen kanssa. Työskentely lapsen kanssa tulee tapahtua suunnitelmallisesti, ja se pohjautuu asiakassuunnitelman tavoitteisiin. Olennaista on työskentely myös lapsen perheen kanssa, tarkoituksena on pitää vanhemmat ja huoltajat lapsen

elämässä. Palavereissa ohjaaja ajaa asioita lapsen puolesta ja lapsen näkökulman huomioiden. Moniammatillinen yhteistyö, esimerkiksi verkosto- ja koulupalaverit sekä lapsen harrastustoiminta, ovat osa omaohjaajan tehtäväkuvaa. Omaohjattavan integrointi yhteisöön, yhteiskuntaan ja normaaleihin lapsuuden instituutioihin on yksi työn tavoitteista. Ns. laatuajan järjestämiseen on kiinnitettävä tietoisesti huomiota, lasta pitää muistaa halata ja koskettaa, lapsen toiveet huomioidaan yhteisen tekemisen suhteen, ja ohjaaja muistaa merkkipäivät ja tärkeät menot. Elämäntarinatyöskentelyn avulla ohjaaja voi avittaa lapsen yksilöllisen taustan käsittelyä ja hahmottamista. Terapeuttinen vanhemmuus on työväline, jonka avulla voidaan hoitaa traumaperäisen kiintymyssuhteen häiriöitä. Omaohjaajan työhön kuuluu interventioiden eli väliintulojen ja menetelmien käytön varmistaminen tarkoitetulla tavalla sekä varmistaa, jotta lapsella on tarvittaessa saatavilla säännölliset terapiasessiot. (Timonen ym. 2017, 29.)

4.2 Terapeuttinen orientaatio laitostyössä

Yksinkertaistettuna terapeuttisuus pitää sisällään lapsen tukemisen hänen kokemustensa vastaanottamisessa ja näiden kokemusten ymmärtämisen apuna olemisen. Lapsen kehitystason huomioiden lapselle tulee kertoa täysin avoimesti ja rehellisesti häntä koskevia asioita. Lapselle muodostuu johdonmukainen tarina, johon ei kuulu uusia yllätyksiä. Lapsen muistot ja historia ovat yhteneviä lapsen omien aistivaraisten muistojen kanssa, esimerkkinä voisi mainita palavalla tupakalla satuttamisen, minkä lapsi on siis oikeastikin kokenut. Terapeuttisesti toimittaessa tarkoituksena on luoda lapselle syvälinen tiedostaminen siitä, ettei hän itse ole ollut todellakaan syyppä kokemaansa. Traumanäkökulma liittyy hyvin vahvana terapeuttiseen orientaatioon. Lapsen kanssa työskentelään hänen omaa kokemustaan, omaa elämäntarinaansa, ja työntekijän tulee olla perehtynyt elämäntarinatyöskentelyyn ja siihen liittyviin menetelmiin voidakseen auttaa lasta. Yksi tavoitteista on selkeämmän elämäkuvan luominen, sillä lastensuojelun piirissä olevan lapsen elämäntarina on usein aukkoja täynnä. Ohjaajien toimenkuvaan kuuluu kaikki arkinen huolenpito, kuten kouluun lähettäminen ja sieltä vastaanottaminen, ruuanlaitto, siivous tai vaatehuolto. Jotta edellä mainitut asiat toteutuvat, uudistuva laitostyö sekä sen toimintakulttuurin muutos edellyttää ohjaajien lisäkoulutusta ja terapeuttisen osaamisen vahvistamista. (Timonen- Kallio ym. 2017, 17.)

Käsitteellä, jota nimetään ”Therapeutic residential care”, pyritään kuvaamaan laitostyötä uudistavaa lähestymistapaa, joka pitää sisällään malleja laajemmasta orientaatiosta. Te-

rapeuttisen orientaation periaatteet on mukautettavissa moniin eri laitostyömuotoihin, siinä ei keskitytä ainoastaan erityisen ongelmallisten lasten kasvatukseen ja kuntoutukseen. Perusideana on laitostyön kehittäminen siten, että entistä paremmin tunnustetaan sekä tunnustetaan sijoitettujen lasten elämäntilanteiden erityisyys ja siihen liittyvät haasteet. Ennen lasten sijoitusta elämäntapahtumat ovat voineet olla traumatisoivia. Terapeuttisuus, lasten kokemuksiin vastaaminen ja niiden käsittely sekä muutoshakuisuus ovat vaikuttavan laitostyön lähtökohtia. Työskentelyn tavoitteena on se, etteivät lasten kokemat elämäntapahtumat aiheuttaisi pysyviä vaurioita lapsille. Tutkimuksista on saatu tietoa, jotta terapeuttisen laitostyön orientaation seuraukset ovat olleet positiivisempia kuin ns. tavalliset laitostyön menetelmät. (Timonen- Kallio ym. 2017, 16.)

4.3 Kiintymyssuhdeteoria

John Bowlbyä pidetään kiintymyssuhdeteorian luoja, jossa yhtenä ajatuksena on se, että lapsen kehitystä voi vakavasti uhata lapsen kokema äidin riisto ja rakkauden menetyks. Lapsen eloonjäämisen edellytyksenä ja takeena on aikuisen jatkuva hoiva, jota Bowlby korostaa. Pieni lapsi pyrkii aktiivisesti kiinnittymään päivittäiseen hoitajaansa, joka on yleensä äiti. Yhteys äitiin on sekä fyysistä että psyykkistä läheisyyttä. Yhteydenpito keinoja ovat imeminen, katsekontakti, hymy, tarttuminen, itkeminen, jäljittely, ääntely, jokeltelu, seuraaminen sekä syliin pyrkiminen. (Hautamäki 2012, 29-30.)

John Bowlby ja Mary Ainsworth mainitsevat kiintymykseen kuuluvan kuusi osa-alueita, joista viisi liittyy myös muihin läheisiin suhteisiin. Kiintymyssuhteen tekijöitä ovat: suhteen pysyvyys / jatkuvuus eli se ei ole ohimenevää, kohteena on tietty henkilö esim. lapsi, emotionaalisesti tärkeä suhde, kahden ihmisen välinen yhteydenpito, epämieluisa erossa oleminen aiheuttaa ahdistusta ja viimeisenä mainitaan turvan, hyvinolon ja lohdun etsiminen. Näihin suhteisiin pitäisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. (Hughes 2011, 19-20.)

Kiintymyssuhteen avulla voi tutkia missä olosuhteissa ja millä tavoilla ihmiset hakevat toistensa läheisyyttä tai turvaa toisistaan ja reagointitapoja kuviteltuihin tai realistisiin vaaratilanteisiin. Sen kautta on mahdollista tulkita käsityksiä itsestä, vuorovaikutussuhteista ja toisista ihmisistä. Kiintymyssuhteissa merkityksellistä ovat hoivakokemukset keskushermoston kehityksessä, pohdinnat kiintymyssuhteista äitiin ja isään sekä mahdolliset laadulliset erot niiden välillä. Bowlbyn mukaan pieni lapsi tarvitsee pysyviä

ihmissuhteita, joiden katkokset voivat olla kehityksen kannalta vahingollisia. Hänen melko voimakas kannanotto on, että lapsi voi olla äidistään erossa yhtä monta päivää kuin lapsella on ikävuosia. (Sinkkonen & Kalland 2005, 8.)

Kiintymyssuhdeteorian sisäistäminen helpottaa työskentelyä, kun ollaan tekemisissä lasten kanssa, joiden lapsuudessa on ollut turvattomuutta ja epävakaita olosuhteita. Lasten vanhemmat/ vanhempi voi olla fyysisesti läsnä, mutta henkisesti tavoittamattomissa. Vakavasti masentunut, mielenterveysongelmainen tai päihtynyt äiti ei aina kykene hoitamaan lastaan ja keskittyä lapsen tarpeiden vastaamiseen. Monet erilaiset hylkäämiskokemukset voivat aiheuttaa lapsessa turvattomuuden tunnetta ja epäluottamusta hoivaa antaviin ihmisiin. Luottamussuhteiden rakentaminen voi tällöin olla vaikeata ja jatkuvasti herää epä tieto siitä, keneen voi luottaa, keneen ei. Turvallisesti kiinnittyneen lapsen käsitys itsestä ja ympäröivästä maailmasta on positiivinen ja luottavainen. Hyvän omaohjaajasuhteen avulla lapsi voi oppi luottamaan ja turvaamaan aikuiseen, ammattitaitoinen ja työhönsä sitoutunut omaohjaa voi tietoisesti monin eri tavoin panostaa kiintymyssuhteen luomiseen.

4.4 Kiintymyssuhdemallit

Turvallinen kiintymyssuhde tarkoittaa sitä, että lapsen suhde vanhempiin on ollut hyvä ja hänen tarpeisiinsa on vastattu varhaislapsuudessa. Turvattomassa kiintyneen lapsen tarpeisiin ei ole vastattu tarpeeksi nopeasti tai samalla tavalla, tällöin suhde on saattanut epäonnistua osittain tai jopa kokonaan. Rusanen teoksen mukaan Bowlby käyttää termiä kiintymysjärjestelmä kuvatessaan lapsen turvallisuushakuisen käyttäytymisen eli kiintymyskäyttäytymisen sekä aikuisen hoivakäyttäytymisen vastavuoroisuutta, joka on dynaamista. (Rusanen 2011, 59.) Lastensuojelulaitoksiin sijoitetuilla lapsilla on usein taustalla turvaton kiintymyssuhde. Hyvässä, tukevassa omaohjaajasuhteessa lapsella on mahdollisuus kiinnittyä luotettavaan ja turvaa tarjoavaan aikuiseen. Turvaa voidaan tarjota psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Lastenkoti, sen henkilökunta ja toiset lapset voivat tarjota yhteisöllistä tukea ja turvaa. Lapset usein haluavat tarkkaan tietää esimerkiksi mitä yötyöntekijä tekee ja missä hän on öisin, pienemmät lapset voivat pyytää käymään yöllä huoneessa, ”valvomassa heidän untaan”. Henkilökunnan tuttuus ja pysyvyys lisää turvallisuuden tunnetta. Myös rakennus, sen toimivuus ja sijainti voi olla edesauttamassa turvallisuuden kokemista.

” Siellä toisessa paikassa minä sain omaohjaajan, joka oli koko ajan sama, ja se oli hyvä. Ohjaajan kanssa oli helppoo, siis niin kuin jutella, joskus me käytiin kahvilla ja juteltiin kaikesta. Se ymmärsi ja auttoi mua, ja auttaa vieläkin, jos mulla on jotain kysyttävää tai en oikein tiedä miten joku asia, vaikka siellä KELA:ssa pitää tehdä.” (H1)

Turvallisesti kiintyneillä lapsilla on kykyä ilmaista tunteitaan, toimia tasapainoisemmin erilaisissa tilanteissa, etenkin ristiriitoja kohdatessa. Lapset eivät yleensä käyttäydy niin aggressiivisesti kuin turvattomasti kiintyneet lapset. Turvallisesti kiintyneiden lasten sosiaalinen käyttäytyminen ja sosiaalisten suhteiden luominen on luontevaa ja helppoa. Heidän luottamuksensa on vahvaa ja tervettä heitä itseään ja ympäristöään kohtaan. Turvattomasti kiinnittynyt pieni lapsi ei välttämättä hakeudu äitinsä turvaan ja välttelee katsekontaktia. Lapsi ei myöskään ilmaise avoimesti tunteitaan tai tunteiden purkaukset voivat olla suhteettoman rajuja, tällä tavoin käyttäytyviä lapsia on paljon huostaanotettujen lasten joukossa. Eräs kouluttaja sanoi vuosia sitten, että mitä varhaisemmassa ikävaiheessa kiintymyssuhde on vaurioitunut, sen vakavammat ovat oireet ja seuraukset ja niiden hoito voi olla hyvin vaikeaa. Omassa työssäni olen huomattu, että lapsen tultua ajoissa lastensuojelun asiakkaaksi, hän on voitu auttaa ja ohjata enemmän, vauriot ja traumat eivät ole välttämättä niin suuria ja syviä.

5 LASTEN KOKEMUKSIA OMAOHJAAJUDESTA

5.1 Omaohjaajuus lastenkodin arjessa

Lastenkodin henkilökunnan välillä on eroja omaohjaajuuden toteuttamisessa arjen hoi- to- ja kasvatustyössä. Lastenkodissa on etukäteen nimetty omaohjaaja/ omaohjaajat, jotka sijoituksen alusta lähtien tutustuttavat lapsen ja perheensä lastenkodin arkirutiineihin ja sääntöihin. Omaohjaajan kokonaisvastuu lapsesta on korostunut lastensuojelun laitostyön kehittyessä. Omaohjaajuus nähdään vanhemmuutta tukevana ja korjaavana tekijänä. Omaohjaajan rooli on olla toisinaan sillanrakentaja huostaanotetun lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Sinkkonen (2013, 9) painottaa omaohjaajan sensitiivisyyttä, jota kautta mahdollistuu laadullinen ja pitkäkestoinen hoito erilaisissa arjen tilanteis- sa.

Omaohjaajuus lastenkodissa on työmenetelmä, jonka tarkoituksena on ensisijaisesti vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. (Kyrönseppä 1993, 101-102.) Ihanteellista olisi, että omaohjaajan ja lapsen ominaisuuksia, harrastuksia ja mieltymyksiä pystyttäisiin ottamaan huomioon omaohjaa valittaessa. Lastenkodin arjessa lapsen tarpeita ei aina pystytä huomioimaan ja omaohjaaja valikoituu työyhteisön työtilanteen mukaan ja omaohjaajaksi valikoituu henkilö, jolla ei sillä hetkellä ole omaohjattavia tai on niitä vähiten. Luonnollisesti kaikkien tunnesuhteen luominen ei aina onnistu, toisinaan lap- selle muodostuu tiivis suhde lastenkodin toiseen ohjaajaan. (Elo-Kuru, 2003, 78-79.)

Molemmat haasteltavat kokivat omaohjaajuuden merkityksellisenä asuessaan lastenko- dissa ja vielä senkin jälkeen. Haastateltava (H1) siirtyi täysi-ikäisyyden jälkeen jälki- huollon asiakkaaksi ja hänen kohdallaan oli hienoa, että tuttu omaohjaaja pystyi jatka- maan pojan työntekijänä. Toinen haastateltava ei aikoinaan ottanut vastaan jälkihuollon tarjoamia palveluita, mutta piti jonkin verran yhteyttä entiseen omaohjaajaansa. He ta- pasivat lastenkodilla ja joskus kaupungilla kahvittelun ja kuulumisten vaihdon yhtey- dessä. Haastateltavat nimesivät omaohjaajan tehtäviksi arkeen liittyvät asiat, esimerkiksi vaatehuollosta huolehtimisen, palavereihin osallistumisen ja lääkeasioista huolehtimi- sen. Haastattelussa tuli esiin omaohjaajan tekevän monta sellaista asiaa, joita perheessä usein äiti hoitaa.

” Sedän perheessä minulla oli huono olla ja ne mun vaatteet oli huonoja. Oli hyvä kun laitoksessa omaohjaaja osti vaatteita.” (H1)

” En kokenu olevani taakka omaohjaajalle, uskalsin kysyä aina jos mieleen tuli jotaki.” (H2)

Omaohjaajan tehtäviin kuuluu verkostotyö ja yhteydenpito läheisiin. Tavoitteena voi olla lapsen ja vanhemman välisen suhteen tukeminen. Vaikka lapsi on sijoitettuna laitokseen, hänellä on oma perhe, ja jos vain mahdollista, niin tätä yhteyttä tuetaan ja kannustetaan. Lapsi itse ei välttämättä koe sijoituksen aikana yhteydenpitoa läheisverkostoon tärkeänä, mutta lapsen tulevaisuutta ajatellen suhteet lähiverkostoon ovat merkityksellisiä.

” Mä häpesin sitä meidän äitiä ja ärsytti kun se tuli sinne lastenkotiin. Jälkikäteen tajuan, että hyväähän se omaohjaaja tarkoitti, kun ne meidän välit oli niin huonot.” (H2)

Omaohjaajalta verkostotyötä tehdessä edellytetään suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä, jossa tulee huomioida lapsen koko yhteistyöverkosto. Yhteydenpito lapsen läheisiin tulee toteutua yhteisesti sovitulla tavalla, toimintatavat määritellään asiakassuunnitelmaneuvoittelussa ja verkostopalavereissa.

5.2 Omaohjaajuuden kokeminen lastenkodin arjessa

Lastenkotiin sijoitetuilla lapsilla saattaa olla useita katkenneita ihmissuhteita ja heidän perusluottamus ihmisiin on voinut vaurioitua. Omaohjaaja ja muu henkilökunta lastenkodissa tukee luottamuksellisten suhteiden rakentumisessa. Omaohjaajamenetelmän avulla lapselle ja omaohjaajalle voi muodostua tiivis ja tunnerikas vuorovaikutussuhde. Jari Sinkkosen (2013, 7.) mukaan lastensuojelun yksikössä hoidollinen potentiaali nojautuu siihen, että lapsen tai nuoren on mahdollista solmia uudessa olinpaikassaan turvallisempia kiintymyssuhteita kuin mitä hänen elämässään on aikaisemmin ollut. Lastenkotiin sijoitetun lapsen elämässä on voinut olla jopa kymmeniä kiintymyssuhteen katkoksia, lapsen hoitoa on voitu pitkäkestoisesti laiminlyödä, hän on voinut kokea kaltoin kohtelua, pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Lapsi ei välttämättä koe maailmaa hyvänä ja turvallisena paikkana, hän voi suhtautua ihmisiin epäluuloisesti ja

jopa avoimen vihamielisesti. Ikävä kyllä, toisinaan sijoitukseen tulevat lapset ovat iältään vanhempia, ja osan kanssa on jo ajauduttu umpikujaan. Näiden lasten vaikeudet ovat hyvin suuria, ja heillä ei ole samanlaisia valmiuksia kiintyä sijoituspaikkaan ja sen aikuisiin kuin nuorempana sijoitetuilla lapsilla.

”Kun määhän luin jälkikäteen niitä mun papereita ja mietin millaista se meidän elämä oli, niin kyllä mun mielestä mut ois pitänyt ottaa jo aiemmin huostaan.” (H2)

Haastatteluissa selvisi, että lapset kokivat lastenkodin omaohjaajan luotettavana aikuisena. Vähitellen he pystyivät avautumaan oman elämänsä kipeistä tapahtumista ja kokemuksista. Luottamussuhde mahdollistaa sen, että aikuinen on aidosti läsnä, kuunteleva ja tarvittaessa saatavilla. Haastateltava koki pystyvänsä vähitellen käsittelemään elämänsä haastavia kokemuksia. Haastateltavat myös ymmärsivät, että lastenkodin sääntöjä pitää noudattaa, mutta tapa miten säännöistä kerrotaan, on huomionarvoista. Molemmat heistä kokivat turvallisen asumisen lastensuojelulaitoksessa, H2 kertoi, ettei viihtynyt lainkaan kiireellisen sijoituksen alussa olleessa päivystävässä lastenkodissa, mutta pitkäaikaisemmassa sijoituspaikassa hän koki viihtyneensä.

”Vaikka määhän varmaa olin aluks kauhee kakara teidän mielestä, niin te silti jaksoitte mua ja mun kaikenlaisia tempauksia.” (H2)

”Omaohjaajalle oli helppoa jutella, hän ymmärsi sen, että minulla oli ikävä Afganistanissa asuvia vanhempia ja minusta oli hienoa, että sain aina välillä heille sinne soittaa.” (H1)

Toinen haastatelluista kertoi muistavansa epämiellyttävänä tunteena ensimmäisen omaohjaajansa kommentit säännöistä ja niiden toteuttamisesta. Hän koki aikuisen olleen työkeä, liian ”viilipytty” ja työhönsä kyllästynyt, ja hän pohti, miksi kyseinen hoitaja edes oli lastensuojelualalla. Se miten ja mihin sävyyn säännöt kerrotaan ja vaaditaan toteutettavaksi, on lapsen kannalta merkityksellistä. Haastattelussa haasteena nousi esille epätoimiva suhde lapsen ja omaohjaajan välillä. Omaohjaajan oma asenne ja kyky toimia traumatisoituneen lapsen kanssa ei ollut välttämättä toimivaa ja eheyttävää lapsen näkökulmasta katsottuna. Haastateltava koki, että toinen omaohjaaja oli luonut ennakkokäsityksen hänestä.

” Kato ympärille, tässä on sun uus koti.” (H2)

”Laukaisi törkeitä kommentteja poikasuhteista, mulla ei todellakaan ollu silloin sellasia suhteita.” (H2)

” Kemiät ei kohdanneet millään tasolla ja oli kiusallista olla sen seurassa samassa huoneessa.” (H2)

Sinkkonen (2013, 8.) jatkaa, että lastensuojeluyksikköön, esimerkiksi lastenkotiin, sijoitetun lapsen voi olla vaikea asettua henkilökunnan ohjaukseen ja hoitoon sekä luottaa aikuisten turvaan ja asioiden huolehtimiseen. Tilanteen rauhoittuessa, luottamuksen lisääntyessä, vähitellen pintaan voi nousta muun muassa lapsen kokemia pettymyksen ja raivon tunteita sekä pelkoa hylätyksi tulemisesta. Aikuisten ja etenkin omaohjaajan tehtävänä on ottaa erilaiset tunteet vastaan, toimia niiden säiliönä sekä auttaa lasta tunnistamaan ja hallitsemaan tunteitaan elämäntilanteissaan. Lapsi voi olettaa, jotta kukaan ei pysty kestävänsä hänen raivoaan, vihaa ja epäluuloaan ja hän voi pelätä joutuvansa jälleen hylätyksi. Huostaanotettu lapsi testaa aikuisia ja omaohjaajaansa vuorovaikutteisissa suhteissa, ja hän voi tuoda esiin nekin puolet itsestään, joita pitää sietämättöminä. Kokiessaan turvaa ja tietoisuutta hylkäämättömyydestä, lapsi uskaltaa alkaa luottaa aikuisiin.

”Mennä samalle tasolle ja vaan kuunnella” (H2)

” Vaikka mä olin lähes koko ajan kiukkuinen, niin oli tärkeetä, että huomattiin sen kiukun takana olevan masennusta. Ja sit myöhemmin mä sain käydä saman, kivan ihmisen luona juttelemassa siellä Nuorisoneuvolassa tai mikä se paikka nyt olikaan. ” (H2)

Ammatillisesti ja empaattisesti toimiva omaohjaaja tiedostaa edellä mainitut seikat lapsen elämäntilanteessa. Ohjaajan työssä joutuu usein sanoittamaan erilaisia tunteita, omaohjaajaan tulee auttaa lasta näiden tunteiden käsittelyssä ja myös sisäisen kaaoksen hallitsemisessa. Omaohjaaja voi tavallaan ajatella ääneen ja ottaa esiin sellaisiakin seikoja, joita ei ehkä yleensä pohdita ääneen ja yhdessä. Vähän pidemmän työkokemuksen omaava ohjaaja sietää ehkä paremmin lapsen tai nuoren ajatusten ja käyttäytymisen epäloogisuutta, katkonaisuutta, sekavuutta ja niihin liittyviä joskus hyvinkin voimakkaita ja ahdistavia vastatunteita. Aika ja luottamuksen lisääntyminen auttaa omaohjaajaa

hänen työskennellessä lapsen kanssa ja lapsen hyväksi. Sinkkosen (2013, 9.) mukaan ihanteellisessa tapauksessa lapsen ja omaohjaajan välille syntyy turvallinen kiintymyssuhde. Tämä suhde perustuu aikuisen saatavilla oloon, ennakoitavuuteen, tietysti rehellisyyteen ja siihen, että lapsi voi tuoda tähän vuorovaikutukselliseen suhteeseen kaikki tunteensa, myös oman avuttomuutensa, surkeutensa ja vihansa.

5.3 Omaohjaajuuden kehittäminen

Omaohjaajuus haastateltavien näkökulmasta koettiin hyvänä ja tärkeänä asiana lastenkodissa. Toinen haastatelluista ei osannut nimetä ideoita omaohjaajuuden kehittämiseen vaan oli tyytyväinen omaohjaaja suhteeseensa ja siihen mitä yhdessä tekivät.

” Musta tuntu siltä, että se oli aidosti mun asioista, vaikka se oli välillä ärsyttävä. Mutta se muisti pieniä yksityiskohtiakin mun elämästä ja ne on mulle tärkeitä edelleenkin.” (H2)

” Mää sain läksiäislahjaks sellasen reissuvihkon, johon omaohjaaja oli kirjottanu ja laittanu kuvia mun elämään liittyvistä asioista. Mää muistan vieläkin sen hapankorppu jutun mihin se liitty...mää aina välillä nyt aikuisenakin katselen sitä vihkoo.” (H2)

” Silloin kun minä asuin siellä toisella paikkakunnalla Raumalla ja kävin siellä koulua. Niin tutui hyvältä, että se minun omaohjaajani tuli sinne minua tapaamaan.” (H1)

Haastattelussa nousi esille kuitenkin omaohjaajuuden kehittämiseen liittyvää tietoa. Esimerkkinä voisi nostaa esiin sen, että jos omaohjaajuus suhde ei ole toimiva, omaohjaaja vaihdettaisiin toiseen. Omaohjaajan tulee osata ”lukea lasta” ja huomioida hänen persoonansa ja erityispiirteensä sekä kyetä havainnoimaan erilaisia tilanteita ja tunteita. Haastateltava kertoi, että sama kasvatusmetodi ei välttämättä sovi kaikille. Empaattisesti ja ammattitaidollisesti toimiva omaohjaaja osaa hyvät tunnetaidot ja pystyy vastaamaan lapsen tarpeisiin.

”Kaikkiin ei toimi samat jutut. Ja joka paikkaan sitä huumoria ei voi käyttää”(H2)

Omaohjaajalla tulee olla vahva ammattitaito ja havainnointikyky, sillä jokainen lapsi on yksilöllinen ja tarpeet erilaisia. Saaristo (2011, 73.,82.) määrittelee emotionaalisen ammattitaidon olevan osa sosiaalisen vahvistamisen kenttää. Emotionaalisen ammattitai-

don avulla omaohjaaja voi tukea lapsen ja nuoren sosiaalisten vahvuuksien ja hyvinvoinnin kehittymistä. Vahvan emotionaalisen ammattitaidon kautta mahdollistuu kasvattajan henkilökohtainen työväline yhteiskunnallisten muutosten tuottamiin psyykkisten rasitteiden positiiviseen hallintaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, kuinka huostaanotettu lapsi kokee omaohjaajuuden lastensuojeluyksikössä ja kuinka omaohjaajuutta tulisi kehittää. Omaohjaajuus on yksi työmenetelmä, johon tulisi panostaa lastenkotiyhteisössä. Omaohjaajuuden toimivuutta tulee arvioida useammasta näkökulmasta. Tässä opinnäytetyössä arvio tehtiin haastattelemalla huostassa olleita lapsia ja kuinka he kokivat omaohjaajasuhteen. Tutkimuksen tuloksista nousi esille, että omaohjaajalla on kokonaisvaltainen vastuu lapsesta. Omaohjaajuus koettiin erittäin tärkeänä luottamuksellisena ihmissuhteena. Esille nousi myös omaohjaajan persoonallisuuteen liittyviä kysymyksiä. Vielä usean vuoden jälkeen haastateltu muisti omaohjaajan herättämät tunteet, niin kielteiset kuin myönteisetkin.

Tutkimus mahdollistaa työntekijöiden omaohjaajatyön reflektoinnin uudesta näkökulmasta, jossa huomioidaan lasten tuottama tieto ja kokemus omaohjaajasuhteesta. Tutkimusta toteutettaessa haasteena oli toisen haastateltavan tuottaman tiedon niukkuus eikä hän osannut välttämättä arvioida omaohjaajasuhdetta kriittisesti eikä kehittävästi. Haastateltavat antoivat kuitenkin arvokasta ja hyödyllistä tietoa omaohjaajuudesta.

Johtopäätöksenä yksilön näkökulmasta voidaan todeta omaohjaajuuden olevan merkityksellistä. Lapsi tulee huomioitua ja tarpeisiin vastataan yksilöllisesti. Lapsen tulee saada luottaa, että häntä kuullaan ja hänen asioitaan viedään eteenpäin. Omaohjaaja tekee työtään vahvasti omalla persoonallaan ja se välittyy lapsille.

Yhteisötasolla eli lastenkodin työyhteisön ja tiimin näkökulmasta johtopäätöksenä voi pitää, että omaohjaajuus koetaan hyvänä työmenetelmänä. Työmenetelmä edellyttää koko työyhteisön sitoutumista ja kykyä arvioida sen toimivuutta. Tilanteiden muuttuessa esim. omaohjaajan ja lapsen välinen suhteen muuttuessa, työyhteisön pitää tehdä korjaavia toimenpiteitä. Työyhteisön jäsenillä tulee olla monipuolista ammattitaitoa, jota pitää osata hyödyntää omaohjaajuudessa ja ylläpitää sitä esimerkiksi erilaisilla kouluuksilla ja työnohjauksen avulla. Omaohjaajuus on työmenetelmä, johon työyhteisön tulee sitoutua ja mahdollistaa sen toteutuminen tarvittaessa mm. työvuorollisin järjestelyin. Työyhteisön johtajuuden kautta mahdollistetaan, arvioidaan ja kehitetään omaohjaajamenetelmää.

Yhteiskunnallisena näkökulmana voidaan johtopäätöksiin laittaa lasten syrjäytymisen ehkäisy. Omaohjaajan ja lapsen välisessä avoimessa vuorovaikutussuhteessa ja omaohjaajan tukemana lapsi oppii yhteiskunnallisia arvoja ja normeja. Tämä mahdollistaa lapsen tasavertaisuuden kokemisen ja olemisen yhteiskunnan jäsenenä.

7 POHDINTA

Opinnäyte työn aihe nousi esiin oman työkokemuksen ja – uran kautta. Työn tarkoituksena oli selvittää, miten lapset ovat kokeet omaohjaajuuden asuessaan huostaanotettuna lastenkodissa. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui haastattelu ja haastateltavia oli kaksi, joista pidempään huostassa olleella oli luonnollisesti kokemuksia useammasta omaohjaajasta tai omaohjaajaparista. Hän pystyi kertomaan monenlaisia tuntemuksiaan ja kokemuksiaan omaohjaajuussuhteestaan, hän myös osaisi tuoda esiin rakentavaa kritiikkiä ja kehittämisehdotuksia. Toinen haastateltavista oli selkeästi vähäsanaisempi, tähän ehkä saattoi vaikuttaa, se tunsimme vähemmän aikaa, ja hänen taustastansa oli erilainen, sillä hän oli aikoinaan lähetetty Afganistanista sotaa pakoon Suomeen. Tausta vaikutti varmasti siihen, että hän ylipäätänsä koki olevansa Suomessa turvassa, tosin monenlaiset vaikeudet sedän perheessä vaikeuttivat hänen olemistaan ja kasvuaan nuoreksi. Hän oli kaikkeen saamansa apuun tyytyväinen ja myös kiitollinen. Molemmat haastatellut kokivat saaneensa riittävästi kahdenkeskeistä aikaa omaohjaajaltaan. Opinnäytettä tehdessäni ja pohtiessani kysymyksiä, itselläni oli ennakkokäsityksenä, että omaohjaajan kahdenkeskeistä aikaa olisi lastenkodin arjen tohinassa ollut liian vähän, mutta haastateltavat kokivat ajan riittäväksi.

Omaohjaajuus on ollut pääosin selkeää ja toimivaa, lapsi on kokenut suhteen vuorovaikutukselliseksi ja luotettavaksi. He kokivat omaohjaajalla olleen kokonaisvastuu ja sisäistetty tieto heidän elämänhistoriastaan. Myös tunteiden käsittelyyn he kokivat saaneensa apua. Molemmat haastatelluista kertoivat kokeneensa kannattelevana ja hyödyllisenä suhteen jatkumisen, edes jossain muodossa, vielä huostaanoton ja laitossijoituksen jälkeen.

Lastensuojelun laitossyksiköissä omaohjaajuus on laajasti käytössä oleva menetelmä, jota tulee edelleen kehittää ja kriittisesti arvioida. Omaohjaajan tärkeä tehtävä on olla monella eri tavalla lapsen käytettävissä ja tuoda lapsen ääntä kuuluville. Uusien työntekijöiden kohdalla on tärkeää, että heidät perehdytetään hyvin omaohjaajan työnkuvaan ja sisältöön. Ihanteellista olisi omaohjaajaparin saumaton työskentely, myös nk. hiljaisen tiedon siirtäminen koko työryhmälle, jotta lapsen kasvatusta olisi loogista ja yhtenevää, samoihin tavoitteisiin pyrkivää. Työyhteisö ja johtaja mahdollistavat hyvän ja sisällöllisesti laadukkaan omaohjaajatyöskentelyn. Jatkotutkimuksen kehittämisehdotus on

omaohjaajuuden tutkiminen työyhteisön kannalta sekä tutkia omaohjaajuutta johtajan näkökulmasta. Omaohjaajan tulee reflektoida itseään ja omaa työtapaansa, työtä kuuluu kehittää sekä pysyä mukana muuttuvassa yhteiskunnassa. Onnistuneen omaohjaajasuhteen kautta lapsen on mahdollista saada korjaavia kokemuksia vaurioituneeseen kiintymissuhteeseen ja hänestä voi tulla aikuinen, joka kokee olevansa yhteiskunnassa tasa-vertainen jäsen muiden kanssa.

TULEVAISUUS TÄNÄÄN

Lapsi, jota arvostellaan,
oppii tuomitsemaan.

Lapsi, jota kohdellaan vihamielisesti, oppii tappelemaan.

Lapsi, jolle nauretaan,
tulee araksi.

Lapsi, jonka käsketään hävetä,
tuntee syyllisyyttä.

Jos lasta kohdellaan kärsivällisesti,
hänestäkin tulee kärsivällinen,

Jos lasta rohkaistaan,
hän saa itseluottamusta.

Jos lasta kiitetään,
hän oppii arvostamaan muita.

Jos lasta kohdellaan oikeudenmukaisesti,
hänestä tulee oikeudenmukainen.

Jos lapsi saa kokea turvallisuutta,
hänestä tulee luottavainen.

Jos lasta arvostetaan,
hän oppii kunnioittamaan itseään.

Hyväksyvässä ja lämpimässä ilmapiirissä kasvanut lapsi
oppi löytämään rakkautta muualtakin.

(Dorothy Law Nolte)

8 LÄHTEET

Elo- Kuru, H. 2003. Omahoitaja – kaiken korjaaja? Lastensuojelulaitoksen lähikasvattajan työssä tarvittava ammatillinen osaaminen. Turku: Turun yliopisto. Sosiaalityönlaitos. Pro gradu.

Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Valli, R. & Aaltonen, J.(toim.) Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hautamäki, A. 2005. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiinnittymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymysuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J.& Kalland, M.(toim) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOW.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014- Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.

Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus, Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: Tammerprint Oy.

Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä- suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Julkaisupu.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Lastensuojelun käsikirja 2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu> (Luettu 24.5.2018)

Lehmuskoski, A.& Kuusisto-Niemi, S. 2012. Asiakaslähtöiset ja vaikuttavat sosiaalipalvelut. THL. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Itä-Suomen yliopisto. https://thl.fi/attachments/tiedonhallinta/asiakaslaitokset_ja_vaikuttavat_sosiaalipalvelut_opas_sosiaalihuollon_kasitteelliseen_tarkasteluun.pdf (Luettu 9.5.2018)

Karppinen, S. 1999. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkill, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaisneuvottelukunnan julkaisuja 16. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kyrönseppä, U., Rautiainen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Omahoitaja lapsen kasvun tukijana laitoshoidossa. Hoito- ja kasvatustilanne ja sen arviointi Naulakallion vastaanottokodissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Puonti, A., Saarnio T. & Hujala A. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Timonen-Kallio, E., Yliruka L. & Närhi, P. Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus. 2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1> (Luettu 16.4.2018)

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom- Yläne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro OY.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finna Lectura

Saaristo, A-M. 2011. Emotionaalinen ammattitaito osana sosiaalisen vahvistamisen tietoisuutta. Lundblom, P.& Herranen, J. (toim.) 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Opintomateriaaleja 26. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Sinkkonen, J. 2013. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa: Kiiskinen, P. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Hanemedia. Helsinki.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2012. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.